

U ime učesnika protesta **#1 od 5 miliona** stručna grupa konstatuje da ne postoje uslovi za slobodne i fer izbore zbog blokirane javne komunikacije i neravnopravnosti u izbornom procesu i predlaže sledeće

Zahteve

1. Obavezuje se predsednik Republike da poštuje Ustav RS, prema kome izražava državno jedinstvo, i ne učestvuje u izbornoj kampanji na strani bilo koje izborne liste
2. Ostavke ministra i državnog sekretara Ministarstva kulture i informisanja zbog političke odgovornosti za pad slobode medija, pasivnog odnosa prema urušavanju medijskog sistema, kašnjenja sa usvajanjem medijske strategije i zanemarivanja svojih nadležnosti u nadzoru rada medija u javnom interesu
3. Smena članova Saveta Regulatornog tela za elektronske medije (REM) zbog neispunjavanja zakonskih obaveza: neobavljanja poslova iz svoje nadležnosti, neaktivnog sprovođenja zakonskih ovlašćenja u nadzoru rada emitera i pasivnog odnosa prema dominaciji programskih sadržaja na štetu interesa javnosti i medijskog pluralizma
4. Ključne izmene informativnog programa Radio-televizije Srbije (RTS) i Radio-televizije Vojvodine (RTV) koje će obezbediti da se poštuju visoki standardi političkog pluralizma, obezbeđuje jednak pristup različitim stanovištima o važnim društvenim problemima u redovnom programu, i ravnopravan i nepristrasan tretman svih učesnika u izbornoj kampanji
5. Aktivnije delovanje svih državnih tela zaduženih za nadzor, kontrolu izbornog postupka i uloge medija u izborima – Nadzornog odbora, REM-a, Agencije za borbu protiv korupcije – i primena svih raspoloživih zakonskih ovlašćenja radi obezbeđenja uslova za slobodne i fer izbore
6. Aktivnije i transparentnije delovanje svih državnih tela koja učestvuju u postupku sprovođenja izbora i utiču na kvalitet izbornog procesa – Republičke izborne komisije, Ministarstva za državnu upravu i lokalnu samoupravu, Republičkog javnog tužilaštva – i noveliranje propisa od značaja za organizaciju slobodnih i poštenih izbora

Obrazloženje

Tri osnovna zahteva učesnika protesta **#1 od 5 miliona** ukazuju na duboko nezadovoljstvo radom medija koje je izazvano konstantnim padom medijskih sloboda, neefikasnim regulisanjem, političkom kontrolom i zloupotrebom medija, što direktno ugrožava kvalitet izbornog procesa i demokratije.

Slobodne izbore i slobodne medije kao probleme ističu i međunarodne političke institucije (Evropski Parlament, Savet Evrope, Evropska Komisija) i organizacije koje redovno prate i rangiraju demokratski i medijski razvoj u svetu.

Opšti indeks *Sloboda u svetu* (Freedom in the World) ukazuje da je Srbija prvi put od kada se u njoj ovaj indeks meri ove godine pala iz grupe slobodnih u delimično slobodne zemlje. Prema *Economist Intelligence Unit Indexu* nivo slobode u Srbiji je 2018. bio niži nego 2013, a od 2015. godine je u stalnom padu.

Najveći pad Srbija beleži u pogledu slobode medija. Na listi međunarodne organizacije Reporteri bez granica (Reporters without Borders) 2018. godine imala je najveći pad u oblasti slobode medija u jednoj godini, čak za 14 mesta.

Svi indikatori medijskih sloboda beleže silazni trend od 2012. godine. Ovakve ocene iznose i domaći istraživači, stručna i opšta javnost. Prema većini nalaza, ključni razlog urušavanja slobode medija su rastuće autoritarne odlike političkog sistema, blokiranje javne kritike, tretiranje medija kao političkih protivnika vlasti zajedno sa opozicijom, nezavisnim institucijama i nevladinim organizacijama. Takav odnos diktiraju predsednik Republike i vladajuća koalicija, koji se potom prihvata kao uobičajeni način ponašanja državnih institucija, ali i medija bliskih vlasti.

Među medijima bliskim vlasti postoji svojevrsna podela uloga. Javni servisi, RTS i RTV, ignorišu i minimizuju negativne pojave u političkom i javnom životu, događaje od javnog značaja razmatraju pretežno iz ugla vlasti, a od zastupnika drugačijih stanovišta uglavnom predstavljaju one koji indirektno podržavaju vlast ili sa njom saraduju u raznim oblastima. Vodeći komercijalni emiteri su glasni nosioci kampanja diskreditacije pojedinaca, partija, NVO, medija ili nezavisnih institucija kritičkih prema vlasti ili otvoreni i neodmereni podržavaoci vladajuće partije, državnih institucija i predsednika Republike. Najtiražniji štampani mediji prednjače u tabloidnom blaćenju ovako targetiranih pojedinaca, širenju lažnih vesti i atmosfere straha i nesigurnosti u društvu.

U vreme izborne kampanje, na ovako pripremljenom terenu lako se diskredituju opozicioni politički programi i ideje. Kampanje blaćenja, sramoćenja i napada na kritičare i oponente vlasti su ustvari negativne izborne kampanje u korist vlasti koje se vode u vanizbornom periodu. One su u izbornom periodu dopunjene funkcionerskom kampanjom i zloupotrebom javnih resursa koji se stavljaju u funkciju pozitivne promocije vladajućih partija i kandidata. Ograničavanje oba ova vida političke upotrebe medija važno je za uspostavljanje jednakih izbornih mogućnosti za sve učesnike.

Ovakvo stanje direktno podstiču i omogućavaju neaktivne, slabe i neugledne državne institucije (Narodna skupština, Ministarstvo kulture i informisanja, javna tužilaštva) i regulatorna ili kontrolna tela (REM, Agencija za borbu protiv korupcije, Poverenik za ravnopravnost), koji ne preduzimaju ovlašćenja iz svoje nadležnosti niti

rade na afirmaciji svog ugleda i mobilisanju podrške javnosti da se ovakav medijski ambijent promeni.

Takvim blokiranjem javne komunikacije i onemogućavanjem kritičkih i alternativnih stanovišta sprečava se slobodno formiranje javnog mnjenja i onemogućavaju građani da donesu informisan (kvalifikovani) sud o problemima od javnog značaja i mogućim alternativama da se oni reše. U takvim medijskim uslovima nije moguće pripremiti i sprovesti fer i slobodne izbore, pa je medijska deblokada ključni uslov od koga počinje zalaganje za uspostavljanje fer izbornih uslova.

Medijskim reformama u Srbiji nisu formirane nove institucije koje uspešno kombinuju visok nivo autonomije i visok stepen odgovornosti i koje rade u javnom interesu.

Od 2016. godine, kada je završena privatizacija medija i prvi put primenjeno projektno sufinansiranje, traje neuspešan i težak proces usvajanja nove MStrategije razvoja medijskog sistema. On svedoči da medijske slobode i regulisanje medijskog rada nisu deo normalnog procesa kreiranja javnih politika već poprište političkih sukoba. Trogodišnje kašnjenje u donošenju strategije pravi je izraz nespremnosti vlasti da rad medija reguliše u javnom interesu, a vrednosti slobode medija zaštiti.

Način na koji je sprovedena privatizacija medija proizveo je značajne probleme (koncentracija lokalnih medija u partijskim rukama, kupovina privatnih medija javnim novcem, gašenje i ostavljanje čitavih regija bez lokalnih medija). Sistem sufinansiranja medijskih projekata u javnom interesu primenjuje se uz niz slabosti Komisije pod političkim uticajima uglavnom kanališu novac partijskim medijima, pa se umesto kvalitetnog sadržaja javnim novcem finansira privatni interes. . Medijski zakoni se ne sprovode, REM ne obavlja efikasno svoje funkcije, javne televizije – RTS i RTV – nisu finansijski nezavisne i rade pod različitim pritiscima, komercijalni emiteri su finansijski podržani i politički upotrebljeni od vlasti, tabloidna štampa se finansira javnim novcem i podstiče da negativnim kampanjama progoni kritičare vlasti.

Novi medijski zakoni predvideli su visok nivo autonomije regulatornih tela, pre svega REM, i javnih medijskih servisa, ali nisu istovremeno razvili standarde njihove odgovornosti prema javnosti i kontrole njihovog rada u javnom interesu. Ovakvo razdvajanje autonomije od odgovornosti dovelo je do samoamnestije svih institucija i nadležnih državnih tela (Ministarstvo kulture i informisanja, Odbor za kulturu i informisanje Narodne Skupštine, REM, rukovodstva RTS i RTV) od krivice za loše stanje medijskog sistema i rada medija. Stvorilo je klimu neodgovornosti u kojoj je moguće da su zakoni sve bolji a mediji sve manje slobodni.

Priprema fer izbornih uslova stoga počinje oslobađanjem javne sfere: smenom postojećih i izborom odgovornijih pojedinaca u institucijama koje nadziru ostvarivanje medijskih zakona (Ministarstvo, REM), aktivnijim i odgovornijim radom svih institucija koje kontrolišu izborni proces i ulogu medija u izornoj kampanji, normalizovanjem političke komunikacije kroz poštovanje standarda kvaliteta i profesionalizma medija i

otvaranjem prostora za slobodno nadmetanje koje jedino može dovesti do selekcije najkvalitetnijih predstavnika kroz izborni proces.

Pritiscima na birače, pre svega na zaposlene u javnim preduzećima i ustanovama i korisnike socijalnih programa, i širenjem atmosfere straha dovode se u pitanje Ustavom garantovani slobodni i neposredni izbori i vladavina prava. Nepreciznost i selektivnost u primeni izbornih propisa i procedura, kao i nedovoljna obučenost izbornih organa, pre svega biračkih odbora, uzrokuju veliki broj proceduralnih i tehničkih grešaka u toku sprovođenja izbora koje se ponavljaju u svakom izbornom ciklusu. Takođe, među građanima i političkim akterima postoji nepoverenje u ažurnost biračkog spiska zbog neslaganja broja punoletnih stanovnika koji žive u Srbiji i broja upisanih birača u Jedinstveni birački spisak. Usled navedenih problema umanjeno je poverenje građana i političkih aktera u izborni proces, doveden u pitanje legitimitet izbornih rezultata i narušen karakter slobodnih i poštenih izbora.

Preporuke

Predsednik Republike

1. Predsednik Republike koji, prema Ustavu, izražava državno jedinstvo Republike Srbije, obavezuje se da ni na koji način ne učestvuje u izornoj kampanji na strani bilo koje izborne liste, Da bi se obezbedili jednaki uslovi svim izbornim učesnicima predsednik Republike neće biti nosilac izborne liste, neće učestvovati u promotivnim skupovima, neće koristiti svoje službene dužnosti da direktno ili indirektno promoviše bilo kog izbornog učesnika.
2. Posle izbora, pravilo da predsednik Republike ne može učestvovati u izornoj kampanji na strani bilo kog izbornog učesnika uneti u odgovarajuće zakone.

Ministarstvo kulture i informisanja

1. Ministarstvo da aktivno učestvuje u kreiranju i vođenju javne politike u oblasti medija, prati i obaveštava javnost i Skupštinu o spovođenju zakona, predlaže propise za oblasti u kojima uoči negativne trendove koji se odnose na celinu medijskog sistema (štampane, elektronske i online medije)
2. Ministarstvo da nadzire rad medija u skladu sa zakonskom obavezom odgovornosti za oblast informisanja, ukazuje na probleme kao što su koncentracija na lokalnom a ne samo nacionalnom nivou, ugrožavanje pluralizma, preterana komercijalizacija, tabloidizacija, bezbednost novinara i svih ciljeva predviđenih strategijom razvoja medija
3. Ministarstvo razvija mehanizam da se javnim novcem finansira samo sadržaj u javnom interesu (mediji koji nisu kršili kodeks, jasni kriterijumi za procenu kvaliteta, izveštaji o namenskom trošenju sredstava i nadzor nad utroškom sredstava u odnosu na obećanja sa konkursa)

Regulatorno telo za elektronske medije (REM)

1. Pokretanje zakonski regulisanog postupka za razrešenje članova Regulatornog tela za elektronske medije (REM) zbog nesavesnog rada: neobavljanja poslova iz svoje nadležnosti, neaktivnog sprovođenja zakonskih ovlašćenja u nadzoru rada emitera i neefikasne kontrole njihovog rada u odnosu na dozvolu, nedelotvorne kontrole rada javnih medijskih servisa, neizricanja mera i nepreduzimanja akcija protiv pojava i programskih sadržaja na štetu interesa javnosti i medijskog pluralizma (tabloidizacija, dominacija rijaliti programa, vođenje negativnih kampanja protiv kritičara i političkih protivnika vlasti, neobjektivnost informativnih programa vodećih televizija) i neangažovanog odnosa prema nepotpunom sastavu Saveta.

2. Pokretanje efikasnog postupka za izbor novih članova Saveta REM uz poštovanje postojeće procedure, rokova i uvažavanje zahteva protesta 1#5 miliona da se izaberu članovi koji ispunjavaju visoke stručne zahteve i dokazano se zalažu za poštovanje slobode izražavanja.

3. U periodu do izbora REM obavlja nadzor i objavljuje tromesečno analitičke izveštaje o informativnom programu RTS-a i RTV-a i jedan izveštaj o programima nacionalnih emitera.

4. REM pokreće razne forme javnih i stručnih debata o redovnom i izbornom izveštavanju javnih servisa i drugih emitera u cilju prikupljanja predloga za bolju zaštitu javnog interesa u elektronskim medijima.

5. REM donosi Pravilnik o standardima u informativnom programu koji bi bio obavezujući za sve emitere koji imaju informativni program, na osnovu uočenih odlika i glavnih primedbi iznetih u dosadašnjim istraživanjima i stručnim raspravama. Pravilnik sprečava kampanje sramoćenja i govora mržnje, zaustavlja urušavanje standarda objektivnosti, nezavisnosti i odgovornosti medija i uspostavlja posebne standarde za program javnih medijskih servisa (pluralizam, nepristrasnost, fer tretman različitih stanovišta).

6. REM donosi novi Pravilnik o ponašanju medija u izborima sa preciznim obavezama za sve vrste emitera i tipove programa. Pravilnik treba jasno da onemogući funkcionersku kampanju (zloupotrebu javnih funkcija i resursa u svrhe promocije pojedinih izbornih učesnika) i da ograniči vreme za plaćeno političko oglašavanje po jednom izbornom učesniku, kao najizrazitije izvore nejednakosti u šansama izbornih učesnika da mobilišu podršku birača.

7. Tokom izborne kampanje REM je obavezan da nadgleda izbornu ponašanje medija i da jednom nedeljno objavljuje rezultate monitoringa nacionalnih emitera. Nadzor rada lokalnih emitera obavljace se prema godišnjem planu.

8. U periodu do izbora Narodna skupština organizuje jednom u šest meseci javne rasprave (slušanja) o radu REM-a.

Javni medijski servisi RTS i RTV

1. U periodu do izbora REM jednom u tri meseca objavljuje izveštaj o rezultatima detaljne kvantitativne i kvalitativne analize relevantnog uzorka informativnih programa RTS-a i RTV, naročito u pogledu ostvarivanja javnog interesa i nezavisne uređivačke politike.

2. Programski saveti javnih servisa na otvorenim sednicama razmatraju izveštaje REM-a i donose preporuke za poboljšanje informativnog programa u skladu sa nalazima iz izveštaja.

3. Na osnovu Zakona o javnim medijskim servisima i Pravilnika REM-a o standardima u informativnom programu, RTS i RTV usvajaju samoregulativni akt Smernice za izveštavanje, sa jasnim uputstvima kako se ostvaruju zakonske obaveze potpunog i nepristrasnog informisanja, odražavanja postojećeg pluralizma političkih ideja i sučeljavanja različitih stanovišta u redovnim programima, i posebno u izbornoj kampanji.

4. Preporučuje se RTS-u i RTV-u da, po ugledu na praksu javnih servisa u Evropi, uvedu nove debatne emisije o pitanjima koja najviše brinu građane po relevantnim istraživanjima javnog mnjenja. U ovim emisijama treba da učestvuju renomirani akademski stručnjaci, stručni ljudi iz državnih institucija, organizacija civilnog društva koji se bave datom temom i opozicije, koje će uredništvo pozivati tako da se obezbedi sučeljavanje različitih stanovišta.

Nadzorni odbor

1. Formiranje Nadzornog odbora kao vanupravnog tela za nadzor ponašanja svih izbornih aktera (izbornih lista, medija, državnih tela), prema odredbama Zakona o izboru narodnih poslanika.

Agencija za borbu protiv korupcije

1. Agencija za borbu protiv korupcije donosi podzakonski akt kojim se precizno definiše šta su javni resursi, skupovi i susreti koje javni funkcioner ne može da koristi za promociju političkih subjekata.

2. Agencija reaguje na povredu Člana 29. odmah, čim ga utvrdi, i po službenoj dužnosti pokreće postupak i izriče opomenu što je pre moguće.

3. Agencija za borbu protiv korupcije objavljuje javne izveštaje o terenskom monitoringu izborne kampanje jednom u dve nedelje tokom trajanja kampanje.

Pritisци na бираче

1. Promeniti rešenje po kome бирачки одбор разликује важеће од неважећих листића са циљем да се онемогући препознавање за кога је бирач гласао на основу коментара/šifri i sl. на бирачком листићу.
2. Jasnije zakonsko preciziranje zabrane upotrebe mobilnih telefona на бирачким местима и пооштравање санкција, укључујући веће новчане казне и увођење затvorskih, ukoliko zabrana bude prekršena.
3. Uvesti Zakonom (umesto dosadašnje prakse Pravila o radu бирачких одбора) zabranu vođenja paralelnih evidencija бирача који су ишао на гласање (upisivanjem imena ili rednog broja iz izvoda iz бираčkog spiska бирача који су ишао, или nisu ишао на гласање). Predvideti novčane i zatvorske kazne za prekršioce zabrane i mogućnost podnošenja prigovora Republičkoj izbornoj komisiji, koja odlučuje da li će se гласање на том бирачком месту ponoviti.
4. Proširiti zabranu zadržavanja на бирачком месту свих лица која немају права и дужности у вези са спровођењем избора на забрану зadržavanja свих лица која немају права и дужности у вези са спровођењем избора у кругу од 50 метара од бирачких места. Zadržati trenutnu mogućnost (ZoINP, čl 58, st. 6) da se u slučaju povrede navedene odredbe može podneti prigovor Republičkoj izbornoj komisiji, koja odlučuje da li će se гласање на том бирачком месту ponoviti. Predvideti novčane i zatvorske kazne за prekršioce zabrane.
5. Dopuniti član 19 Zakona o zaštiti uzbunjivača, u delu koji se odnosi на uzbunjivanje javnosti, tako da obuhvati i kršenja u oblasti izbornih prava.
6. Republička izborna komisija, kao institucija koja se stara o zakonitom sprovođenju избора, pokreće sveobuhvatnu kampanju usmerenu на edukaciju бирача, koja će se sprovoditi на javnom servisu i putem štampanih materijala, naročito о proceduri гласања, važnosti tajnosti гласања, zabrani oduzimanja или prikrivanja гласачког листића prema odredbama Krivičnog zakonika, kao i pravnim mehanizmima koji štite бирача од притисака, укључујући и права која им pripadaju prema Zakonu о zaštiti uzbunjivača.
7. Otvoreni poziv javnog tužilaštva за prijavljivanje zloupotreba i krivičnih dela protiv izbornih prava, davanja i primanja mita u vezi са гласањем и других povezanih krivičnih dela, stavljanje u izgled zaštite svedoka takvih događaja i istraživanje sumnji u postojanje ovih krivičnih dela i pre dobijanja krivičnih prijava.

Izborna administracija

1. Objavljivati sve zapisnike о radu бирачких одбора на sajtu Republičke izborne komisije odmah nakon unošenja podataka iz zapisnika u računski sistem.

2. Zabraniti naknadne izmene zapisnika o radu biračkih odbora uz zadržavanje rešenja prema kome se, na biračkom mestu, rezultati najpre unose u kontrolni formular, a zatim, nakon provere logičko-računskog slaganja, prepisuju u zapisnik.
3. Organizovati i sprovesti obuke i testiranja za sve članove stalnog sastava biračkih odbora i obaveznu sertifikaciju kao uslov za obavljanje dužnosti u stalnom sastavu biračkog odbora. Ako RIK nije u mogućnosti da organizuje obuku, tu dužnost na sebe treba da preuzme ministarstvo nadležno za poslove uprave.
4. Umesto dosadašnjeg rešenja iz Uputstva za sprovođenje izbora prema kome, pri utvrđivanju predloga kandidata za predsednika biračkog odbora, prednost treba dati licu koje ima visoko obrazovanje i iskustvo u sprovođenju izbora, propisati jasnu odredbu o obaveznom imenovanju predsednika i zamenika predsednika biračkih odbora iz reda zaposlenih u javnoj administraciji (upravi).
5. Uvećati dnevnice za angažman predsednika i zamenika predsednika biračkih odbora u izbornom procesu, ali i propisati proporcionalne novčane sankcije ukoliko zapisnik o radu biračkih odbora sadrži „teške“, odnosno „manje“ greške.
6. Po ugledu na dobru uporednu praksu, prikazivati na sajtu RIK-a proces računске obrade pristiglih rezultata, uživo i istovremeno sa njihovim unošenjem u računski sistem na nivou opština, od strane radnih tela i Republičkog zavoda za statistiku.
7. Učiniti rad Republičke izborne komisije transparentnijim. Objavljivati sva dokumenta od značaja za izborni proces, uključujući i stenograme sa plenarnih sednica i sastanaka radnih tela, kao i preliminarne i konačne rezultate glasanja po biračkim mestima. Sve sednice Republičke izborne komisije prenositi uživo na sajtu RIK-a.

Birački spisak

1. Ukrštanje podataka iz jedinstvenog biračkog spiska sa podacima ministarstva nadležnog za unutrašnje poslove i drugih državnih institucija kako bi se utvrdio broj „fantomskih“ birača u biračkom spisku. Obaviti proces po ugledu na Severnu Makedoniju 2016. godine i u formi radne grupe koju bi činili svi relevantni akteri iz vladajućih i opozicionih partija, ali i predstavnici inostranih i domaćih organizacija koje se bave posmatranjem izbora.
2. Sprovođenje terenske kontrole tačnosti i ažurnosti biračkog spiska na odgovarajućem uzorku, potencijalno i u dva odvojena procesa, a u skladu sa međunarodnim standardima i priznatim metodologijama. U nadzor nad procesom terenske kontrole uključiti predstavnike svih relevantnih institucija, vladajućih i opozicionih stranaka, kao i domaće i inostrane organizacije civilnog društva i zainteresovane predstavnike akademske zajednice.

3. Razmatranje mogućnosti i pronalaženje rešenja za objavljivanje dela podataka sadržanih u izvodima iz biračkog spiska (redni broj u biračkom spisku, ime i prezime, pol i datum rođenja) zbog mogućnosti izlaganja istih na uvid javnosti u skladu sa zakonom i najboljom međunarodnom praksom, što je i preporuka Misije OEBS/KDILJP.

4. Objavljivanje podataka o ukupnom broju birača upisanih u birački spisak, na osnovu elektronske baze JBS, uključujući podatke o broju birača prema mestu prebivališta po jedinicama lokalnih samouprava, ali i podatke o broju birača u stranim državama u kojima birači imaju boravište, kao i broju birača koji su u birački spisak upisani u statusu interno raseljenih lica.

5. Redovno informisanje javnosti, na kraju svakog meseca, na sajtu MDULS, o broju promena izvršenih u biračkom spisku, a na osnovu šifrnika promena ustanovljenog Uputstvom za sprovođenje zakona o jedinstvenom biračkom spisku (šifra 01 – odjava adrese prebivališta; 02 – prijava adrese prebivališta; 03 – odjava adrese boravišta; 04 – prijava adrese boravišta; 05 – odjava adrese boravišta u inostranstvu; 06 – prijava adrese boravišta u inostranstvu; 07 – sticanje punoletstva; 08 – sticanje punoletstva na dan izbora).

6. Organizovanje stalnih obuka za zaposlene u opštinskim/gradskim upravama koji ažuriraju birački spisak i unapređenje i ojačavanje nadzora nad radom lica koja rukuju biračkim spiskom, uključujući i doslednu primenu kaznenih odredbi prema licima odgovornim za ažuriranje biračkog spiska u nadležnom organu, ako ne obezbede njegovu tačnost i ažurnost. Podatke o sprovedenim nadzorima i broju zahteva za pokretanje prekršajnog postupka pred nadležnim sudovima objavljivati javno na sajtu MDULS, svakog meseca.

7. Omogućavanje ličnog uvida ili uvida za naslednika umrlog lica, nakon izbora, u izvod iz biračkog spiska i druga dokumenta, kako bi se otklonile sumnje da su na izborima umesto njih glasala druga lica, kao i lica koja se nalaze u biračkom spisku, ali su preminula.